

ЮРЧИШИН НАТАЛІЯ ГЕННАДІЙВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри міжнародного, конституційного та адміністративного
права Івано-Франківського юридичного інституту,
кандидат юридичних наук, доцент*

БЕЗНОСЮК ОЛЕГ ПЕТРОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри загальноправових та гуманітарних дисциплін
Івано-Франківського юридичного інституту,
кандидат історичних наук*

ПРАВА ЛЮДИНИ У ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

З'ясування місця та змісту прав людини у праві Європейського Союзу слід розглядати в контексті його інтерпретації в суспільно-політичних процесах країн Європи, у європейському законодавстві та множинності понять у юридичній літературі, де воно набуває різних змістовних відтінків та визначень.

Крім усталеного поняття «права людини» у міжнародних та європейських документах, у національному законодавстві держав-членів ЄС та в юридичній літературі використовуються такі поняття, як «основні права людини», «основні (фундаментальні) права людини», «основоположні права людини», «суб'єктивні права» тощо [1; 2].

Загальновизнано, що права і свободи людини – це такий правовий інститут загальнолюдських цінностей, для якого характерне встановлення єдиних міжнародно-правових стандартів. На даний час у міжнародному праві та праві ЄС існує достатня кількість інститутів і механізмів, спрямованих на захист прав та свобод людини і громадянина, але права особистості часто порушуються, а способи їх захисту не завжди досить ефективні.

Закріплення основних прав людини і громадянина є правовим обов'язком сучасних європейських держав, який реалізується за допомогою системи принципів, інститутів та механізмів, що прямо або опосередковано передбачені для даних цілей. У процесі глобалізації держави, відстоюючи власні інтереси, водночас вдаються до самообмеження окремих суверенних прав і передачі їх реалізації наднаціональним структурам, які допомагають їм у здійсненні традиційних функцій держави, а саме функції захисту прав людини. Як наслідок проблема закріплення та проголошення, а також захисту прав людини виходить за межі відповідальності окремої держави, перетворюючись на справу світового співтовариства з одного боку, а з іншого – регіональних інтеграційних об'єднань, які нормативно визначають універсальні правові стандарти, нижче яких держава не вправі опуститися [3, с. 113]. Передусім мова йде про поширення

тероризму, внутрішніх і міждержавних конфліктів національного і релігійного характеру, торгівлю людьми тощо.

Наочний приклад ефективної взаємодії держави і наднаціональної організації у сфері закріплення прав людини вдало демонструє Європейський Союз. А саме, принципового значення набуває закріплення відповідних повноважень в установчих договорах. Перші кроки в цьому напрямі були зроблені при підписанні Єдиного Європейського Акта, у преамбулі якого вказано, що держави-члени сповнені рішучості сприяти розвитку демократії, яка спирається на основні права, визнані конституціями і законодавством держав-членів, Конвенцією про захист прав і основних свобод людини і Європейською соціальною хартією [4, с. 620].

Наступний крок щодо закріплення прав людини у Європейському Союзі було зроблено при розробці Маастрихтського договору, в якому підтверджено відданість принципу поваги до прав і основних свобод людини і заявлено про намір запровадити громадянство ЄС.

В такому випадку, поняття «права людини у праві ЄС» потрібно розглядати також у співвідношення із поняттям «громадянство Європейського Союзу».

Передусім слід зазначити, що поняття «громадянство ЄС» не тотожне поняттю «громадянство держави», яке означає правовий зв'язок між особою та державою. Важливе уточнення для правильного розуміння союзного громадянства зробив Амстердамський договір, який передбачив, що громадянство ЄС лише доповнює, а не замінює національне громадянство, тобто має субсидіарний характер [5, с. 68].

На нашу думку, громадянство ЄС визначає правові відносини між громадянами ЄС та Європейським Союзом і регламентує порядок переходу з-під юрисдикції однієї держави-члена до юрисдикції іншої.

Таким чином, запровадження інституту громадянства ЄС вочевидь здатне сприяти політичній консолідації населення Союзу, а відтак служити втіленню ідеї створення Союзу не лише як об'єднання держав, але й народів Європи.

Окреслені особливості інституту громадянства ЄС певним чином вплинули й на визначення переліку основних прав і свобод людини.

Розробку власних спеціалізованих документів про права людини Євросоюз почав у 1989 році, коли була прийнята Декларація про права людини і Хартія Співтовариства про основні соціальні права робітників. Наступний, справді революційний крок у цьому напрямі Європейський Союз зробив у червні 1999 року, коли під час Кельнського самміту Європейська Рада прийняла рішення про створення Конвенту для розробки Хартії Європейського Союзу про основні права [6, с. 164]. Хартія Європейського Союзу стала унікальним документом у світовій практиці, яка закріпила основні права людини у Європейському Союзі. Даний документ, по-перше, поєднав в собі усі види прав людини без винятку і, по-друге, поширив свою дію як на сферу міжнародного, так і конституційного права. Разом з тим, справжньою новацією став також спосіб викладення прав і свобод. У Хартії вони розміщені не згідно із

традиційним поділом на політичні, економічні, соціальні, культурні, а відповідно до системи цінностей ЄС, на захист яких вони спрямовані. Кожний розділ символізує одну з базових цінностей або суспільне благо (гідність, свобода, рівність, солідарність тощо). У Преамбулі Хартії зроблено важливий наголос на думці про неподільність та універсальність прав, що становлять основу людської гідності, свободи, рівності та солідарності, а тому викладені соціальні права більше не розглядаються як другорядні.

Разом з тим, як відомо, дієвість і реальність прав людини залежать не лише від їх проголошення, але й від їх забезпечення відповідними юридичними гарантіями, головне місце серед яких займає діяльність ефективного і незалежного суду.

На сучасному етапі розвитку інтеграційних процесів Суд ЄС захищає, по-перше, функціональні права, які випливають зі змісту установчих договорів і специфіка яких полягає в тому, що вони захищаються тоді, коли Співтовариство має конкретну компетенцію в даному питанні; по-друге, основні права громадян Союзу, що передбачені Маастрихтським договором, по-третє, основні права і свобод людини в загальноживаному розумінні цього поняття, що є наочним свідченням еволюції Євросоюзу в напрямі запровадження повномасштабного захисту прав і свобод людини.

У підсумку слід зазначити, аналіз участі Європейського Союзу в процесі реалізації, закріплення та визначення поняття «права людини» неодмінно пов'язано із їх охороною та захистом. Окрім цього, в умовах сьогодення на рівні Європейського Союзу здійснено уніфікацію правових систем європейських країн у галузі захисту прав людини. Окрім цього, після прийняття Хартії та запровадження громадянства ЄС, співтовариство починає не стільки конкурувати, скільки доповнювати діяльність Ради Європи у сфері захисту прав людини.

Отже, можемо дійти висновку про те, що права людини у праві Європейського Союзу – це загальна й рівна для всіх міра (норма) свободи (можливої поведінки), необхідна для задоволення основних потреб її існування, розвитку й самореалізації, яка в певних конкретно-історичних умовах визначається взаємним визнанням свободи суб'єктами правового спілкування (з іншими особами, суспільством і державою) і не залежить від її офіційної фіксації державою, хоча й потребує державного визнання й гарантування. Більше того, основні права людини в Європейському Союзі найбільш важливі, невідчужувані права і свободи людини і громадянина, з яких виникають всі інші його права як людської істоти, так і як члена суспільства.

Список використаної літератури:

1. Добрянський С. Конституційно-правове забезпечення основоположних прав людини: можливості удосконалення. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2012. Випуск 55. С. 11–19.

2. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підручник. К. : Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. 520 с.
3. Сало В. І. Внутрішні функції держави в умовах членства в Європейському Союзі : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Х., 2001. 198 с.
4. Халаджи В. В. Європейська політика сусідства – причини її появи, еволюція та подальші перспективи розвитку. *Держава і право. Юридичні і політичні науки. К., 2011. Вип. 51. С. 619–623.*
5. Соловійов О. В. Міжнародні договори та міжнародно-судова практика їх застосування як джерела національного права. Пр. Львів. лаб. прав людини і громадянина Наук.-дослід. ін-ту держ. буд-ва та місц. самоврядування Нац. акад. прав. наук України. Редкол. П. М. Рабінович (голов. ред.) та ін. Серія І. Дослідження та реферати. Вип. 26. К. : АОК, 2012. 164 с.
6. Венецька О. Хартія фундаментальних прав Європейського Союзу та Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: проблема взаємодії. *Держава і право. Юридичні і політичні науки. 2007. Вип. 38. С. 161–167.*

Ключові слова: права людини, права і свободи людини, права людини у праві Європейського Союзу.

Ключевые слова: права человека, права и свободы человека, права человека в праве Европейского Союза.

Key words: human rights, human rights and freedoms, human rights in the law of the European Union.

ВОЙТОВИЧ ПАВЛО ПЕТРОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри міжнародного та європейського права,
доцент кафедри іноземних мов № 2, доктор філософії в галузі права,
професор Міжнародної Кадрової Академії*

ВИБІР ДЕРЖАВИ ЯК АКТОРА СВІТОВОЇ ПОЛІТИКИ

Відомо, що держава являє собою політичну форму організації правління, яка характеризується суверенною владою, політичним і публічним характером, системою спеціально створених органів, які здійснюють на певній території політичне, ідеологічне та економічне управління суспільством. Держави є суб'єктами міжнародного права і акторами світової політики.

Питання специфіки держави як актора світової політики актуалізується через зміни, що відбуваються у сучасній політичній системі світу, адже сучасна система міжнародних відносин трансформується, зокрема, стає більше держав, які не відповідають класичним ознакам суб'єкта міжнародного права.

По-перше, це держави, що з різних причин не здатні здійснювати основні управлінські функції на своїй території. По-друге, це країни